

วิธีการศึกษาศาสนา

สนใจ ศรีนวล

ศาสนาทุกศาสนาเชื่อว่ามนุษย์จะประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ องค์ประกอบทางกาย ซึ่งมีอวัยวะ และประสาทสัมผัสเป็นตัวเคลื่อนไหว และองค์ประกอบทางจิต ได้แก่ เวทนา คือ ความรู้สึก สัญญา คือ ความจำ สังขาร คือ การปรุงแต่ง และวิญญาณ คือ ความเข้าใจ สำนึกรู้ ซาบซึ้งที่แยกแยะได้ องค์ประกอบทางจิตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเนื่องจากว่า เป็นตัวกำหนดกายและพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่จิตต้องการ จิตเป็นตัวคิดสร้างสรรค์สรรพสิ่ง ควบคุม สร้างผลิตผล กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม เป็นตัวรับผิดชอบชั่วดี รู้สึกสุข ทุกข์ เศร้า จิตจึงเป็นนาย กายจึงเป็นบ่าว ในการกระทำทุกอย่างถ้าจะเปรียบกับการขับรถ จิตเหมือนคนขับ สมอและประสาทเหมือนเครื่องยนต์ กายหรืออวัยวะต่างๆ เหมือนตัวรถ เมื่อรวมกันทั้ง 3 อย่างมีพลัง ประสิทธิภาพ ศักยภาพ รถก็สามารถขับเคลื่อนได้ เช่นเดียวกับมนุษย์เมื่อองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ กายและจิตประกอบกันขึ้น จึงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หากแต่ทางศาสนาถือว่าจิตเป็นองค์ประกอบที่คอยคิดสร้างสรรค์สรรพสิ่ง คอยควบคุมสรรพสิ่งให้เป็นไปตามความต้องการตามสัญญาตญาณ ซึ่งได้แก่ เรื่องกิน หลับนอน สืบพันธุ์ ขับถ่าย บางครั้งบางโอกาสมนุษย์ไม่สามารถจะควบคุมสัญญาตญาณ ซึ่งอาจเกิดจากสิ่งภายนอกที่เข้ามากระทบ หรือเกิดจากภายในที่มนุษย์สร้างขึ้นเองได้ มีความเดือดร้อนเป็นทุกข์ กระวนกระวาย มนุษย์จึงมีความคิดหาสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเข้ามาควบคุมสัญญาตญาณพยายามสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีที่สุด ลองผิดลองถูก มีการสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของมวลมนุษยชาติว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีความน่าจะเป็น ทั้งที่ถูกใจและถูกต้อง ในที่สุดก็ได้สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ศาสนาจึงมีความจำเป็นต่อตัวบุคคลและสังคมมนุษย์ เพราะเป็นตัวสนองความต้องการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้ จะดูได้จากขั้นตอนการพัฒนาการความคิดของมนุษย์

ขั้นตอนการพัฒนาการความคิดของมนุษย์

ความต้องการทางกายของมนุษย์ตามธรรมชาติมนุษย์อาจจะใช้กำลังในการสร้างสิ่งต่างๆ ในการต่อสู้และการทำลายล้าง เมื่อมีศาสนาก็จะควบคุมควบคุมกายมนุษย์ให้มีประโยชน์ยาวนานมากขึ้น มีคุณภาพในการสร้างผลิตผลที่มีประโยชน์ ประหยัด สะดวกสบายต่อการใช้สอยมากขึ้น สร้างสิ่งที่ดีกว่าเดิม

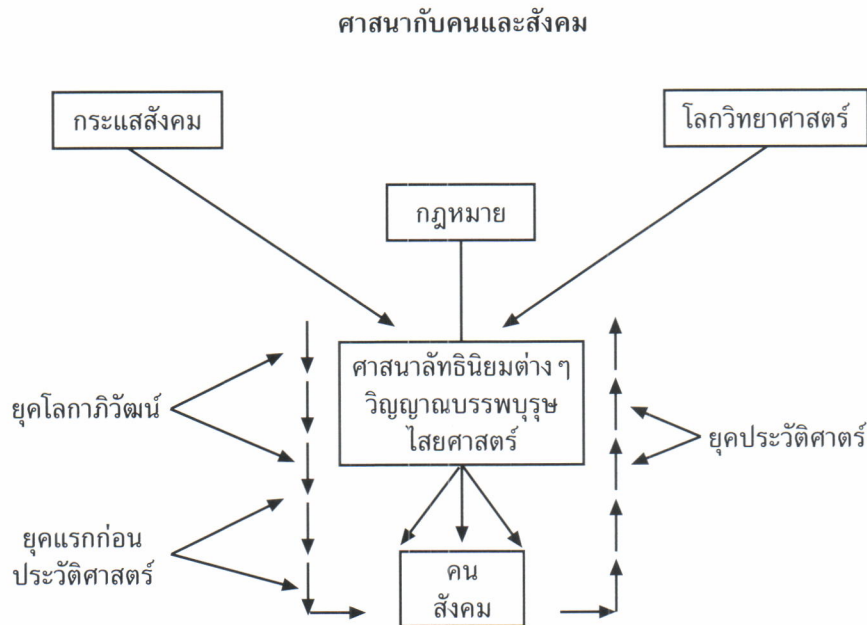
ส่วนความต้องการทางอารมณ์ของมนุษย์จะเป็นไปตามสัญชาตญาณ คือ หิวกระหายก็จะกินดื่ม ง่วงก็จะหลับนอน ความต้องการสืบพันธุ์ เหล่านี้หากไม่มีศาสนาคอยควบคุม ยับยั้งซึ่งใจ ความรู้สึกก็จะดังลงสู่ที่ต่ำอย่างไม่รู้จักพอซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะแย่งชิงตามความต้องการของแต่ละคนผู้มีกำลังมากก็จะชนะผู้ที่กำลังน้อยก็จะแพ้ เข้าทำนองปลาใหญ่กินปลาเล็ก เป็นระบบธรรมชาติ วนเวียนเป็นวัฏจักรของชีวิต

สำหรับความต้องการทางด้านสังคม ธรรมชาติของสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตก็จะดำรงตนรวมกันเป็นหมู่ เป็นพวก ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ กติกา แกร่งแย่งชิงดีชิงเด่น จำเป็นต้องมีศาสนาเข้ามาจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้มีสังคมที่สงบ และเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงต้องมีระเบียบ ประเพณี ศีลธรรม เข้ามาจัดการ ศาสนาในยุคแรกๆ ก็เป็นเพียงแค่คำสั่ง และคำสอน เพื่อให้ความรู้แก่สังคมและปัจเจกชนว่า ควรปฏิบัติอย่างไรต่อการดำรงตนในสังคม อะไรที่ต้องงด อะไรที่ควรเว้น อะไรที่ควรกระทำ จึงได้กลายเป็นรูปแบบการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายของคนและสังคมให้มีเอกลักษณ์ สัญลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม ความสำคัญดังกล่าวจึงควรแก่การศึกษาเรียนรู้ หากแต่ศาสนาได้พัฒนาการมาหลายพันปี เป็นที่รวมของสหวิทยาการหลายสาขาที่รวมอยู่ในศาสนา ผู้สนใจศาสนาจะเรียนรู้ศาสนาในทฤษฎีของสาขาวิชาใดก็ได้ ซึ่งสามารถจะให้ความรู้ศาสนาตามแนวของสาขาวิชานั้น ล้วนแต่เป็นมุมมองที่น่าสนใจทั้งสิ้น ผู้เขียนใคร่ขอเสนอวิธีการศึกษาศาสนาตามแนวสาขาวิชาพอสังเขป ดังนี้

1. วิธีการศึกษาตามแนวทางสังคมโลกาภิวัตน์หรือกระแสของสังคมปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่ยึดแนวทางกระแสสังคมหรือปรากฏการณ์ทางสังคมว่าสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในแนวทางใด เพื่อที่จะดำรงศาสนาให้เป็นไปคู่กับสังคมเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างรู้เท่าทันสังคมและแก้ปัญหาสังคมได้ตรงตามแนวเดิมที่ศาสดาแต่ละองค์อุบัติขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม ทนโลก เข้าใจโลก และอยู่ในโลกได้อย่างปกติสุข หากเปรียบเทียบปรากฏการณ์ทางศาสนากับโลกปัจจุบัน จะเป็นดังนี้

ศาสนาอดีต กระแสโลกอดีต	ศาสนาปัจจุบัน กระแสโลกปัจจุบัน
ภูมิปัญญาชาวบ้าน ชาวบ้าน ความเชื่อ โลกทรรศน์ท้องถิ่น	ความรู้เชิงวิชาการสาขาต่างๆ นักวิชาการ, นักศึกษา วิทยาศาสตร์ วิสัยทรรศน์ระดับโลก

กระแสโลกจะเป็นอย่างไรก็ตาม ศาสนิกชนก็ยังมีรูปแบบทางความเชื่อหลากหลาย มีลักษณะเป็นชนชั้นทางความคิดของแต่ละยุคสมัยที่ตกทอดถึงกันอยู่ การศึกษาแบบแยกส่วนโดยเอาสาขาวิชาเป็นตัวกำหนดน่าจะไม่ได้ บทสรุปที่ถูกต้อง แต่หากนำเอาวิทยาการมาวิเคราะห์ส่วนย่อยต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นบูรณาการ น่าจะมีคำตอบที่ถูกต้องในการเข้าใจศาสนาและพฤติกรรมของศาสนิกในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้มากกว่า แม้แต่เหตุการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อนำความรู้กระแสสังคมมาทำความเข้าใจก็แก่สังคมได้ระดับหนึ่ง

2. การศึกษาศาสนาตามแนวประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาภูมิหลัง ขั้นตอนการพัฒนาการของศาสนา ซึ่งรวม

ถึงภูมิหลัง ความเชื่อ ประวัติส่วนตัวของศาสดา ของสาวก ศาสนสถาน เหตุการณ์ต่างๆ เช่น ภูมิหลังของเจ้าชายสิทธัตถะกับเมืองกบิลพัสดุ์ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ระบบวรรณะในสมัยนั้น ระบบการเมืองการปกครองก่อนพุทธกาล ภูมิหลังของพระนบีมุฮัมมัด ความเชื่อของอาหรับต่อรูปปั้นเทวรูป 360 องค์ ที่หินดำศักดิ์สิทธิ์ การต่อสู้เพื่อทำลายความเชื่อเดิมของพระนบีมุฮัมมัด ภูมิหลังของพระเยซูเจ้ากับจักรพรรดิโรมัน เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจการต่อสู้ เจตนาอันเด็ดเดี่ยวของศาสดาแต่ละองค์ที่อุบัติขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคมแต่ละยุคโดยเฉพาะ นอกจากนั้นทำให้เราได้ทราบประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเมือง บุคคลสำคัญ เหตุการณ์ ภูมิประเทศ ที่เกี่ยวข้องได้อีกระดับหนึ่งด้วย

3. การศึกษาศาสนาตามแนวทางศาสนา ซึ่งมีอยู่หลายวิธี

3.1 ศึกษาศาสนาเดี่ยวอย่างลึกซึ้งใน 4 ประเด็น

ศาสนบุคคล - ศาสดา - สาวก

ศาสนาธรรม - คัมภีร์ - ภาษา - จริยธรรม - อุดมการณ์

ศาสนวัตถุสถาน - สัญลักษณ์ - ความหมาย - วัตถุประสงค

ศาสนพิธี - ประเพณี, ขั้นตอน - วัสดุอุปกรณ์ - วัตถุประสงค

3.2 ศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ

ศึกษาความเหมือน ความแตกต่างของศาสนาเพื่อนำมาใช้กับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยศึกษาใน

3 ด้านของศาสนา

1. หลักคำสอนในด้านปรัชญาที่ว่า กำเนิด การดำรงอยู่ และการสิ้นสุดของโลก ชีวิต และสังคม
2. หลักคำสอนที่ว่าด้วยหลักธรรมเกี่ยวกับบุญ - บาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรม และ
3. หลักคำสอนที่ว่าด้วยลัทธิพิธี ที่ทำตามความคิดเห็นหรือคำสั่งสอนของความเชื่ออื่น ๆ ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม และขั้นตอนของการปฏิบัติตามลัทธิพิธีนั้น ๆ

3.3 ศักยภาพในฐานะผู้สนใจวิธีการทางศาสนา โดยผู้ศึกษาต้องมีใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปทางศาสนาใดศาสนาหนึ่ง โดยเน้นการมีปัญญาเป็นตัวกำกับในการศึกษามากกว่าการใช้ศรัทธากำกับ เพื่อที่จะนำวิธีการแก้ปัญหาของศาสนานั้นมาใช้กับสังคมปัจจุบันได้

4. ศึกษาโดยวิธีอื่น ๆ ได้แก่ ศักยภาพโดยอาศัยวิชาศิลปะ หรือประวัติศาสตร์ศิลปะ เพราะศาสนาได้ใช้ศิลปะในการสื่อสาร สั่งสอน เป็นการใช้วรรณศิลป์เพื่อการอธิบาย โน้มน้าว หลักธรรมคำสอน ใช้ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม เป็นต้น เพื่อให้ศาสนิกได้ใช้เป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของศาสนา - สาวก คำสอน ในการศึกษา สร้างสรรค์ และแสวงหาลัทธิธรรม พร้อมกับสืบทอด เลียนแบบสิ่งเหล่านั้น เพื่อความสงบสุขของสังคมในระดับที่ต้องการได้

อย่างไรก็ตามวิธีการศึกษาศาสนาแต่ละอย่างที่มีอยู่มิใช่เป็นบทเรียนสำเร็จรูป เพราะศาสนานอกจากจะผ่านกาลเวลามายาวนาน มีเหตุการณ์มากมายที่เกิดขึ้นกับศาสนา ทั้งที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์สิ่งเหนือธรรมชาติ (ซึ่งมากที่สุด) และเป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ล้วนแต่มีที่มาที่ไปทั้งสัมผัสด้วยประสาทและสัมผัสได้ด้วยใจ ทั้งที่เปิดเผยได้หรือเปิดเผยให้ใครทราบมิได้ แต่ปรากฏการณ์เหล่านี้ ล้วนเกิดมาเพื่อมนุษย์ หากแต่มนุษย์จะมีจิตวิญญาณในการที่จะศึกษาค้นคว้าให้เกิดประโยชน์ต่อคน สังคม และโลกมากน้อยเพียงใดแค่นั้นก็ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาที่มนุษย์มีและสร้างสมสืบทอดกันมายุคแล้วยุคเล่าเป็นสำคัญ